

A VIDÉKI NAGYÜZEM EGÉSZSÉGÜGYI, SZOCIÁLIS ÉS NEMZETVÉDELMI FE1ADATAI

ÍRTA:
ZEMPLÉNY IMRE

A jó húsz éve lefolyt világháború az emberiség értékes és gondolkozó részének figyelmét az egyéni, társadalmi és nemzeti lét komoly, gyakorlati kérdéseire terelte. A viharos események sok mindenre rávilágítottak az értelmiség tagjai, az állam és társadalom vezetői előtt, amik a boldog béke idejében nem tűntek fel. A forradalmak bemutatták a széles néprétegek érzés- és gondolatvilágát. A városi értelmiség tag-

jainak a harctéri szoros együttlét alatt sikerült elsőízben népünket közelebbről megismerni. Az összeomlás után elkerülhetetlen volt az alapos lelkiismeretvizsgálat, a forradalom előzményeinek és okainak kutatása. A feltámadó életöszton nyomatékosan sürgette a felismert bajok megszüntetésére, jóvátételére vagy legalábbis enyhítésére irányuló munkát. A meginduló tevékenység azonban csupán szűk keretek között folyhatott, amit egyrészt a

jogász-bürokraták megmaradása, másrészt a háborúval és megcsonkítással járó közgazdasági, anyagi és erkölcsi erővesztés tesz érthetővé.

A tárgyilagos szemlélet világosan megállapít hattá, hogy az összeomlás a népnevelés, nemzetnevelés, közegészségügy, szociális kérdés megoldatlanságának következménye. Hogy mindezekre a boldog béke idején a magyarság nem tudott kellő gondot és anyagi erőt fordítani, annak oka a monarchia nagyhatalmi téveszméjében és a magyarság közjogi kérdésekre beállított, idejétmúlt és meddő szemléletében volt. A magyarság létkérdéseinek meddő közjogi szemlélete adta a magyarzatot arra is, hogy a nemzet szellemi vezérkarát kiképző egyetemek is megmaradtak a tudomány régi fellegrájában, nem vették észre, hogy a kultúra és tudomány nem lehet végső cél a nemzet életében, hanem csak eszköz arra, hogy helyünket az európai nemzetek között biztosítsuk. Nem vette észre a közvélemény, hogy a természettudományok rohamos előretörése nemcsak a modern kultúra legjellemzőbb sajátossága, hanem a gazdasági élet teljes átalakulásának egyik fontos oka is. A természettudomány haladása tehát nagy anyagi áldozatokat kívánt, amelyek rövidesen gyakorlati téren hoztak kamatokat, ahol pedig ezek az áldozatok elmaradtak, ott az eredmények sem jelentkeztek.

Az egyetemek a középiskolára panaszkodtak, amely nélkülözötte a nevelést és nem tudta elvégezni, megemészteni a tárgyak szakszerűtlenül szaporított, egyre növekvő anyagát. Az egyetemi oktatás jellege arra vezetett, hogy a diplomát nyert hallgató áttekintés és világnézet, nevelés nélkül állott a választott szakma küszöbén, a végzendő munka szempontjából pedig gyakorlatlan kezdőnek számított. Az egész magyar oktatás tehát az ismeretközlésben merült ki, az egyéni és nemzetnevelési célok szinte teljesen hiányoztak belőle.

Az ország vezető értelmisége ezért nem rendelkezhetett azzal a műveltséggel, amely a más szakmák értékének, jelentőségének, összefüggésének megítéléséhez szükséges. Nem ismerhette meg azokat a magasabb szempontokat, amelyek munkájának a hivatalos órán, előírásokon és anyagi hasznon túl, hivatás-jelleget adnak. Hiányzott az a nemzeti és szociális szellem, amely egyedül képesít arra, hogy a reánk bízott emberekkel szolidáris közösséget létesíthessünk, őket kívánatos irányban befolyásolhassuk és vezethessük, – vagyis nemzetnevelő munkát végezhesünk.

A világháború végén tehát az volt a helyzet, hogy a régi Magyarország hatalmon levő vezetői nem voltak a szükséges korszerű szellem birtokában, az állásban levő értelmiség nem ismerte a nemzetnevelés feladatait és módszereit, a háborúban kellő fejlődésen és tapasztalatokon átesett új magyar nemzedék pedig el volt zárva az anyagi

és erkölcsi érvényesülés lehetőségei elől. Ezt a megszállott területekről tömegesen kiutasított és menekülő idősebb, családos közalkalmazottak tömege és a pénz elértéktelenedése tartósan megakadályozta.

A politika terén a proletárdiktatúra bukásával esedékes nemzeti megújulás nem következett be. A keresztény kiscgazda és polgári cégér alatt teljesen a régi rendszer emberei és módszerei működtek, aminek eredménye az lett, hogy az ország nem tudott a harmadára szűkült keretekhez alkalmazkodni és képtelen volt a minden téren gyakorlati szakemberek mélyreható intézkedéseit kívánó reformokat megvalósítani. Javulás csak akkor indult meg, amikor a hadviselt értelmiség új és tárgyilagos szemlélete kezdett a közvéleményben jelentkezni és a politikai, társadalmi és gazdasági életben is szóhoz jutott. A népi és szociális politika üteme először a Németország által megindított területi változások háttérét alkotó világmegmozdulás hatására gyorsult meg.

Hogy az egyetemek és középiskolák szellemének elavultságáról szóló megállapításaink helytállóak, azt a mindkét téren állandóan ismétlődő reformok, illetve a szakköröket erősen foglalkoztató reformtervek mutatják. Sajnos, hiányzik egyrészt az a felismerés, hogy középiskolai reform lehetetlen a tanárképzés reformja és a régi szellem változása nélkül. Másrészt az egyetemek reformjának gyökeres keresztülvitele a tudományos kutatás megfelelő támogatása nélkül nem lehetséges és a reformot az öt egyetem ötszörös költsége anyagilag teszi jelenleg időszerűtlenné. A felismert hiányok pótlása éppen azért olcsó tanfolyamok útján történik. Ezek közül igen jelentősek a közigazgatási, tisztiorvosi és községi orvosi tanfolyamok, amelyek az egyetemek közérdekű, gyakorlati, szociális munkájának hiányait kívánják pótolni. Azonban az alapképzés ezirányú rendszeres és széleskörű tevékenységét mégsem helyettesíthetik, főleg, ha olyan emberek kerülnek ezekre a tanfolyamokra, akik az egyetem padjait már rég elhagyták, nézeteik megcsontosodtak. Ugyanezt mondhatjuk el a testnevelés munkájáról, mind az iskola, mind a leventeintézmény és társadalmi sportegyesületek vonatkozásában, amennyiben azt nem a korszerűség és szakszerűség kívánalmait kielégítő Testnevelési Főiskolán kiképzett szakemberek végzik. A tréner- és leventeoktatóképző tanfolyamok nem pótolhatják az alapképzés hiányait akkor sem, ha ezekre a pályákra tanerők vagy sportemberek lépnek, fő- vagy mellékfoglalkozás szerzése céljából.

Visszatérve az 1919 évi viszonyokra, a törvényes uralom helyreállításakor egyedül az *ipartelepekkel rendelkező nagyüzemek* voltak abban a helyzetben, hogy *egészségügyi) szociális kulturális és nemzetnevelési szempontból* egyaránt eredményes

munkát végezhesse. Ennek két oka volt: az egyik az üzemek konjunktúrája, mellyel a szükséges anyagi erőforrásokat a koronaromlás ellenére is biztosítani tudták és módjukban állott előre megállapított terveiket végre is hajtani, azaz reális terveket készíteni. A másik ezen üzemek vezetése, amely a szakszerűség, célszerűség, gazdaságosság szempontjait egyesítette, hiszen létét is ennek - a helyzet gyors felismerésének, az ahhoz való gyors alkalmazkodásnak - köszönhette. Főleg pedig annak, hogy a jobb javadalmazás és előmenetel a szakemberek javát ezekhez az üzemekhez, nem pedig a kötött, rosszul fizetett és a koronaromlás, szanalás ideje alatt hanyatló közhivatalnoki pályákra vonzotta.

A nagyüzemeknek tehát egyrészt módjuk volt arra, hogy a helyes célt szolgáló törvényeket és rendeleteket a maguk anyagi erejével és szakembereivel megfelelően végre is hajtsák - erre őket eredményesen rá is lehetett szorítani, ha a kellő érzék netán hiányzott volna - másrészt ezenfelül módjuk volt arra is, hogy akár a saját kezdeményezésükből, akár szakemberek, társadalmi egyesületek javaslatai alapján, újabb intézményeket létesítsenek vagy a meglévők kereteit a törvényes kötelezettségeken túlmenően szélesítsék és mélyítsék.

Sajnos, ezek a lehetőségek egyetlen vonatkozásban sem állottak mindenütt egyformán rendelkezésre, a viszonyok, vezetők, szakemberek nagyon eltérő volta miatt. Ha az üzemet a mérnök, kereskedő, adminisztrátor és orvos vezetése alatt álló intézménynek tekintjük, újra hangsúlyoznunk kell, hogy e szakok képviselői egyaránt nélkülöztek a szociális, nemzetvédelmi és nemzetnevelési kiképzést, ezen a téren valamennyien autodidakták voltak. Egyformán nyögtek azonfelül a jogászuralom alatt, amely részben hatalmi politikát jelentett, részben a szakszempontok közérdekű érvényesülését gátolta. Átfogó nemzetpolitikai munkaterv hiánya folytán, hiányzott ezenfelül az egyes szakemberek egymáshoz való viszonyának olyan rendezése is, amely a vállalat üzleti vezetésének egységén kívül, a szociális, egészségügyi és kulturális vezetés egységét, ebben pedig az uralkodó nemzeti szempont érvényesülését biztosította volna. A helyzet tehát az volt, hogy a munka mindenütt egyéni kezdeményezésre és elhatározásra volt alapítva, együttműködés és eredmény csupán a véletlenen múlt. Annak irányítására és befolyásolására az államhatalom nem volt elég határozott és céltudatos, főleg azért, mert az egységes rendezés anyagi eszközei hiányoztak.

A *közegészségügy*, mint politikailag másodrendű kérdés, éppen ezért nem indult 1919 után olyan fejlődésnek, amilyent a világháború óriás vérvesztései és egyéb tanulságai szükségessé tettek volna. Fejlődés adminisztratív téren mutatkozott az orvosi

munka fokozatos szocializálásával és a betegségi biztosítás kiterjesztésével. Ez alól az ipari üzemek egy része az 1927: XXI. t.-c. megalkotásáig ki tudta vonni magát; az a rész, amely a szolgálatot vállalati pénztárak útján látta el. Ennek a rendszernek előnye kettős volt: az egyik az, hogy a vállalati pénztár anyagi egyensúlyáért a vállalat teljes felelősséggel tartozott és azt a kedvező üzletmenet korszakában játszva biztosíthatta. A másik az, hogy a sajátjának tekintett intézmény fejlesztésére szívesen áldozott alapszabályszerű kötelezettségein felül is, nemcsak az orvosi szolgálat javításával, hanem kórházak, szanatóriumok, anya- és csecsemővédő intézetek felállításával, fürdő- és üdülőhelyi beutalások engedélyezésével is. Ezek az intézmények részben a vállalat erkölcsi érdekeit, részben a munkáskérdés kedvező megoldását szolgálták.

Ugyanezt mondhatjuk a nagyüzemekről, mint *iskolafenntartókról* is. Módjukban állott tanerőiket jobban megválasztani, jobban fizetni és ezzel jobban kihasználni, iskoláik egészségügyi viszonyait korszerű színvonalon tartani, azok megfelelő felszereléséről, karbantartásáról gondoskodni, az iskola-mulasztások számát és okait csökkenteni, az üzem fegyverelési lehetőségeit kihasználva, fokozott tanítási és nevelési eredményt felmutatni. A kezdeményezés terén elég a nyolcosztályos elemi népiskolák 15 év előtti megvalósítására és a kis bányatelepeken működő, különböző szakembereket alkalmazó, iparostanonciskolákra rámutatni. Ez az iskolaorvosi szolgálat bevezetésére, iskolai étkeztetési, nyaraltatási és felruházási akciókra is vonatkozik. Megvan a lehetőség az iskolaszakorvosi szolgálat bevezetésére is azokban a nagyüzemekben, amelyek osztályokra tagolt, szakorvosokkal ellátott kórházakkal rendelkeznek.

Szociális téren az ipartelepekkel rendelkező nagyüzemek a legkedvezőbb helyzetben vannak. Ennek oka elsősorban az, hogy az ipari munkásság kereseti viszonyai messze felette vannak a földművesekének. Természetbeni járandóságaik hasonlóképpen minden téren magasabb életszínvonalat biztosítanak nekik, korszerű, közműves lakásaikban az egészség feltételei biztosítottak. Az ipartelepeken nincs munkanélküli, a közös élet és közös kenyér szoros kapocs s ez a fegyelem és vezetés lehetőségét megadja. Szociális intézmények, különféle gondozói, hazafias, vallásos, kulturális és sportegyesületek alakítására van mód, ez meg is történik. A vállalati tisztviselők tekintélye és szakértelme ezenfelül módot ad arra is, hogy ezek az egyesületek intenzív és eredményes működést fejtsenek ki. Ennek igazolására elég, ha a vállalati sport- és levante-egyesületek által elért eredményeket a községi, városi és társadalmi alakulatokéival összehasonlítjuk. Kivétel a főváros, bár elsősorban

mint munkaadó és nagyüzem mutatja fel a leg-tiszteltetreméltóbb eredményeket.

Az egészségügyi és szociális viszonyok egymástól el nem választhatók. Nagyüzemekben ezért a jobb egészségügyi viszonyok elérése könnyebb és egyszerűbb, mert megvan az alap az összes elemi életfeltételek biztosításával. Nagy különbség van az orvosi ellátásban is. A jól vezetett nagyüzem akkor is saját orvost alkalmaz, ha az OTI anyagi és hatalmi érdekei a vállalati betegpénztár, – társaspénztár – megalakításában megakadályozták. Az OTI-orvos ugyanis sem mennyiségi, sem minőségi munka szempontjából nem veheti fel a versenyt az üzem által alkalmazott orvossal. Az OTI-orvos a munkaadókkal, üzemekkel közvetlen érintkezésben nem áll, természetbeni lakást, fűtést, világítást, rendelőfelszerelést, segédszemélyzetet nem kap, csupán napi egy rendelőóra tartására köteles, egészségügyi tevékenységet (balesetvédelem, ipari mérgezések megelőzése, egészségügyi propaganda, felvételi és időszakos orvosi vizsgálatok) nem folytat, így az üzemnek sem orvosi, sem üzemi, sem szociális vonatkozásban nem adhat szaktanácsot. Erre joga, illetékessége, hatásköre sincs, mert sem tisztviselő, sem hatóság, sem szakember, – a tisztviselőt üzemi, a hatóságot közegészségügyi, a szakembert iparegészségügyi és szociális vonatkozásban érte. Az OTI-orvos szegyenletes javadalmazását azzal az ürüggyel takar-gatják, hogy ez a napi egy rendelőóra elfoglaltság méltó bére, foglalkozása mellékfoglalkozás a megélhetését biztosító magánygyakorlat mellett; ezért nem kap lakbért, felszerelést, segédletet. Mondani sem kell, hogy a magánygyakorlat éppen a kötelező betegségi biztosítás miatt szűnik meg és nem biztosít létalapot.

Ezzel szemben az üzemi orvos hivatását fő-foglalkozásának tekinti, őt lakása, természetbeni járandóságai az üzemhez kötik, tisztviselői jellege tekintélyt biztosít neki a munkásság és hozzátartozói előtt, az üzem saját érdekének tekinti, hogy orvosa a sikeres munka korszerű feltételeivel rendelkezék és ezeket az üzem anyagi és erkölcsi érdekében hasznosíthassa. Az üzemi orvosnak módjában áll a munkásokat munkahelyeiken megfigyelni, a munka menetét megismerni, a munkások panaszait tárgyilagosan elbírálni, részükre bizonyos segítséget, könnyítéseket, munkabeosztás-változtatást kieszközölni, az üzem egészségügyi és balesetvédelmi berendezéseinek javítására vonatkozó javaslatokat tenni.

Az üzemi orvosi munka sokféleségét illetően, az OTI körzeti kezelőorvosok egyszerű járóbeteg-rendeléseivel szemben, legyen szabad a magam példájára hivatkozni. Működésem ideje alatt vezettem rendelőket, kórházakat, járványkórházat, házi-gyógyszertárat. Iskolaorvosi teendőket végeztem

óvodában, elemi-, közép- és iparostanonciskolában. Egészségtant tanítottam elemiben, gimnáziumban és népfőiskolán. Kiképeztem betegápolókat, bányamentőket, légmentő mentőjárárokat és üzemi elsősegélynyújtó közegeket, cserkészeket, leventéket. Mindezekkel megfelelő irodalmi és adminisztratív teendők jártak. A fertőző betegségek elleni küzdelem körzetemben hasonlíthatatlanul eredményesebb mint falun, mert a beteget a költség nem tartja vissza rendelők felkeresésétől, a fertőző beteg környezetét ismerjük, a kívánatos vizsgálatokat keresztül tudjuk vinni kellő magyarázat, vagy rendelkezés útján; a fertőtlenítést magunk végezzük, a betegszállítás mentőautón történik, a fertőző betegséget jelző piros cédulákat magunk kezeljük és nem fordul elő, hogy azt valaki ki ne tenné vagy idő előtt eltávolítaná. Így a hatósági orvosnak körzetünkben ritkán akad dolga, érdemi munkáját ellátjuk, kivéve a törvényesen kötelező oltásokat és az ügykezelés hivatalos formáit.

Igen természetes, hogy ez a sokoldalú és sok munka az üzemi orvos teljes munkaidejét és munkarejét leköti, magánygyakorlatra nincs alkalma. Azonfelül a sokféle tevékenység során körzetének minden tagjával sűrű érintkezésben van, módja van tehát arra, hogy mindenkit alaposan megismerjen, nemcsak egészségi szempontból, hanem emberi mivoltában is. Ezzel a tanító, nevelő, fegyelmező, kutató-munka számára bőséges alkalom adódik, aminek kihasználása azonban rátermettséget és áldozatkészséget igényel. Az sem lehet vitás, hogy a gyógyítás, egészségvédelem, tanítás, nevelés, ügykezelés olyan eltérő képességeket és tulajdonságokat kíván meg, amelyek az orvosi munka mai szakokra tagolódása idején, kellő mértékben egyetlen emberben sem találhatók együtt. Ezért a sokféle teendő megfelelő ellátása csak korszerű szakorvosi rendszerben lehetséges, amely kellő áttekintésű, egységes vezetés alatt, eredményes munkaközösségben éri el kitűzött céljait.

Ezekután térjünk át a *nemzetnevelés* kérdésének vizsgálatára. A szentistváni gondolat szerint a nemzetet a Kárpátok medencéjében, a Szent Korona alá tartozó politikai, gazdasági és földrajzi kötelékekkel összekötött állampolgárok alkotják, nyelvre, fajra és vallásra való tekintet nélkül. A nemzetnevelés tehát először ezeknek a kötelékeknek alapos megismertetéséből áll, másodsor annak a lelkeségnek kialakításából, amely ezeknek a kötelékeknek értékét és jelentőségét átérzve, abból a szükséges gyakorlati tanulságokat levonja, vagyis egyéni, családi és gazdasági, politikai, társadalmi életét a nemzeti célok szolgálatára állítja be.

Ha őszinték akarunk lenni, azt kell mondani, hogy még a korszerű népnevelésnek is csupán a kezdetén vagyunk, a nemzetnevelés pedig csak egyes lelkes emberek, intézmények munkájában

talál helyet és a magyar értelmiség jelentős része nem részesült benne sem a pályára való előkészítés tanulmányi ideje alatt, sem a hivatás gyakorlása során. Ez a mulasztás volt oka hazánk öt darabra hullásának és annak, hogy a szentistváni gondolatot a széles néprétegek számára valósággal újra fel kellett fedezni a nagy király halálának 900 éves jubileumán. A széthúzás sokak előtt faji jellegnek, szükségszerűségnek látszik, pedig csupán a nevelőmunka hiányának és a nyesetlen egyéniség rendtelenségének, felületességének a jele. Ezért azt kell mondanunk, hogy a nemzetnevelés magasabbrendű feladat, amelynek előfeltételei sincsenek meg a kellő teljességben. Ez csak a helyes, alapos és eredményes népnevelésre épülhet, ami azonban értékéből és megvalósításának szükséges, sürgős voltából mit sem von le.

Az üzem nemzetnevelő munkája részben könnyű, ha a népnevelés kellő gonddal és sikerrel folyik, részben azonban nehéz. Gondoljunk itt arra, hogy az Ázsiából hozott, nagyjértékű művészi jellegű, eredeti háziipar a kereszténység felvételével és a földművelésre való áttéréssel pusztulásnak indult, idegen hatás és a divat uralma alá került. Az új ipart külföldiek honosították meg, mind a kézműipart, mind a bányászatot, majd annak idején a gyáripart is. Evégből külföldi szakmunkások telepedtek le, Szent Istvántól Ferenc Józsefíg állandóan, azaz minden újabb iparág meghonosításával kapcsolatban. Természetesen nemcsak testi munkások, hanem altisztek és tisztviselők is. A kiváltságok, amelyekben ezeket az iparosokat és vezetőiket, nemkülönben üzeimeiket részesítették, biztosították elkülönülésüket, meggátolták beolvadásukat a magyarságba. Az elmagyarosodás csupán a kiegyezéssel indult meg és akkor is szinte kizárólag az iskoláknak volt köszönhető, tehát nem terjedt ki a társadalmi és gazdasági életre, csupán részleges maradt és elsősorban a nyelvhasználatban mutatkozott. A magyarság elavult felfogása az ipari és kereskedelmi munka lebecsülését eredményezte, meggátolva azt, hogy a magyarság értékes elemei ezen a pályán helyezkedjenek el. Népünk hasonlóképpen igen nehezen szánta rá magát a gazdálkodás elhagyására és az ipari munkára való áttérésre. A keveredés azonban a földek elaprózódásával és a mezőgazdaság jövedelmezőségének a tengerentúli államok versenye miatt történt csökkenésével egyre gyorsuló iramban indult meg. Népes nemzetnevelésünk súlyos fogyatékosságai miatt a földjét elhagyó vagy elvesztő falusi magyarság a népi és nemzeti öntudat híjján, a foglalkozásváltoztatással együtt magyar ruháját, erkölcsait, szemléletét is elhagyta, a külföldi eredetű ipari munkát és munkást a magasabb pénzkereset és életszínvonal hatása alatt, maga felett állónak, példaképnek ismerte el, azt túlbecsülte és utánozta.

Ezért ipartelepeinken és nagyüzemeinkben az üzemet megindító törzsmunkásság idegen. A fellendülés idején toborzással szereztek újabb szakmunkásokat; a magyarság csak mint késői beszivárgás jelenik meg a munkahelyeken. Nagyobb, régi ipartelepeinket nemzetiségi szempontból tekintve ott 10-12 nemzet fiai találhatók, – első sorban a volt monarchia összes nemzetiségei.

A szociáldemokrácia és proletárdiktatúra meggyökeresedésének is ez a természetes magyarázata. Ez a tizenkétféle nemzetiségből álló keverék, amelyben a falusi magyarok földjét, házáat, hitelét vesztett alkoholista része, anyagi és erkölcsi gyengeségénél fogva nem játszhatott vezető szerepet, mert a legalantasabb és legrosszabbul fizetett munkával, tanulással kezdte köztük pályáját, érthetően hajlott a nemzetellenes felfogásra, cselekményekre és a nemzetköziség, szélsőséges eszmék felé. A felsőbb iskolák nemzeti nevelő munkájának hiánya, a vállalati vezetők idegen származása a főleg idegen eredetű munkások gyermekeiből még a kiemelkedő részt sem tudta a nyelv elsajátításán túl magyarrá tenni. A kiváltságok alkotta kasztszellem a munkások és vezetők között máig is megmaradt, a mesterség apáról fiúra száll, néha három nemzedék is megmarad a régi hivatás körében. Az összeházasodás a közös nemzetiségűek között máig is megmaradt. A német fajelmélet és nemzeti szocialista propaganda nagyszámú olyan emberről pattantotta le a magyarság zománcát, akiről ezt senki sem képzelte volna. Kiderült tehát, hogy a beolvadás látészolagos, a vérségi kötelék erősebb az átvett nyelvnél és modornál.

Ezek a körülmények teszik olyan rendkívül nehézé az ipari nagyüzemek nemzetnevelő munkáját, holott körükben az eredményes munka minden szervezeti, anyagi és szellemi feltétele, kelléke rendelkezésre állana. Hiányzik tehát az ipari munkásság közös vérsége, alapos népnevelése a régibb nemzedékekben, a nemzetnevelés talaja, a vállalati vezetők egységes felfogása a magyarság lényegéről, a szociális kérdéstről, a népnevelés feladatairól és a nemzetnevelés célszerű módjáról. A magyar életszemlélet még a vállalati vezetőkben sem tudott általános érvényre jutni, mert közöttük sincs meg a származási, kulturális és nevelési egység. Azonkívül az üzem első feladata mégsem a nemzetnevelés, hanem a kellő teljesítmény és annak megfelelő jövedelmezőség biztosítása.

A nagyüzemek nemzetnevelő munkája tehát még gyermekcipőben jár. Egyes fiatalon vezető állásba került, vagy kivételesen lelkes, széleslátókörű és tehetséges vezetők felismerték a nemzetnevelés eszményi szépségét és az ország léte szempontjából döntő jelentőségét, a helyes teendőket és azok szükséges, hasznos voltát. Ritkán áll azonban rendelkezésünkre a hasonló lelkületű segítők-

társak gárdája, a kellő szakemberek személyében, főleg pedig elegendő pénz a célok elérésére. Különösen nehéz ez a munka akkor, ha a vállalatok jövedelmezősége a gazdasági és politikai válságok miatt bizonytalan és csekély. A kormány is olyan újabb szociális terheket ró az üzemekre, amelyek a törvényes kötelezettségek betartását annyira megnehezítik, hogy újabbak vállalására alig marad hajlandóság és fedezet.

Lássuk tehát ezekután a nemzetnevelés feladatait, azt a munkát, amely a célok elérésére alkalmas. Előljáróban arra a megállapításomra hivatkozom, melyet Nógrád-Hont egyesített vármegyeék szociális viszonyainak egy éven át végzett kutatása során tettem. Eszerint a nép idővel felveszi vezetőinek arcát, bármilyenek legyenek is azok. Ez tárgyunk szempontjából annyit jelent, hogy a legtöbb az üzemek vezetőinek egyéniségén, kiképzésén és megválasztásán múlik. E téren az eddigi rendszer javulást nem ígér, mert az egyéniségre a közép- és főiskolák ügyet sem vetettek. Csak a bizonyítványokat, oklevelet keresték, amelyeknek négy osztályzata az egyéniségről semmitsem mond, csupán bizonyos ismeretekről nyújt mérsékelt értékű tanúságot. A legutóbbi években megindult ugyan a főiskolákon az egészségi és képességvizsgálat, de ez sem könnyíti meg a pályaválasztást, nem adhat kötelező jellegű utasítást, csupán tudományos és tájékoztató értéke van. Éppen ezért nem is lehet vezető szempontja a választott pályára való testi, szellemi és erkölcsi alkalmaság megállapításának és a vizsgált egyének ennek megfelelő osztályozásának és nem zárja ki az alkalmatlanokat a nekik meg nem felelő pályákról.

A kiképzés is csupán a szaktárgyak tudományos szellemű előadásából áll, tekintet nélkül a teljességre, más tárgyakkal való összhangra és összefüggésre, gyakorlati jellegre, a hallgató érdekeire. Hiányzik az átfogó szemlélet, hivatástudat, közérdek szolgálatára nevelés, a kiképzésben a nevelés, de hiányzik az egészségtani, iparegészségügyi és szociális kiképzés is. Ezeket a feladatokat a főiskolai bajtársi szövetségek sem a megfelelő érdekképviseletekkel (kamarákkal), sem társadalmi úton nem oldották meg eddig, aminek oka a tanulmányi idő teljesen rossz kihasználása, mind az egyetem, mind a hallgatók részéről.

Az oklevél megszerzése után az alkalmazás sem történik a rátermettség kutatása alapján, hanem

legjobb esetben a bizonyítványokat nézik, rendesen a protektort. Az üzemi munka folyamán kiderülnek a főiskolai kiképzés részletezett hiányai. A gyakorlati továbbképzés szükségszerűen megindul. A tudományos önképzésre azonban a szorosan vett szakma területén nincs mindenkinek igénye és kedve, a legtöbb ember kifárad a napi munkában és szórakozást keres. Még kevesebben vannak azok, akik a munkáskérdéssel az üzemi érdeken túl törődnek, a munkások szakképzésével, művelésével foglalkoznának. A nemzetnevelés pedig csupán kevesek előtt ismeretes, részben a szociális lelkület és pedagógiai érzék hiánya, részben a magyarság érzésének külsőségekre korlátozódó volta miatt. Fokozottak a nehézségek akkor, ha az üzem vezetője a szorosan vett üzemi érdek szolgálatán kívül egyebet nem kíván, nem tesz és nem enged. Ezek az egyoldalú szakemberek az üzemnek sem tesznek jót, de a tőkének sem és az ország legfőbb politikai érdekeit sem szolgálják. Nincs ugyanis kétesség aziránt, hogy a nemzetnevelés műszakilag kifejezve racionalizáló munka, amely a nemzet egyes tagjait a politikai keretek egységes szellemű, harmonikus betöltése céljából rendezzi, az egymás ellen dolgozó erőket egyirányú eredőbe szedi össze. Mindezen bajok és nehézségek ellenére az új magyar nemzedékben bőven vannak olyan értékes, gondolkodó, munkára és áldozatra kész elemek - minden szakmában -, akik az egészségügyi, gazdasági, szociális nevelés szükségét, hasznát belátták és ezeken az utakon valódi nemzetnevelő munkára hajlandók. Csupán irányításra, vezetésre, hatáskörük megadására és anyagi eszközök biztosítására volna szükség. Ez lenne a belátó, messzetelektől vállalati vezetők dolga. E téren nem is az újabb terhek vállalása a legfontosabb, hanem inkább a jelenleg is kiadott összegek felhasználásának revíziója. A gyakorlati szakértő tudja az összegből a legnagyobb eredményt kihozni és annak legnagyobb százalékát a szándékolt cél elérésére fordítani. Fontos alapkövetelmény tehát, hogy a munkát valóban rátermett, testileg, szellemileg, erkölcsileg arra alkalmas szakemberre bízzák, azokat kellő hatáskorban, szabadon hagyják dolgozni és munkájukat becsülik meg. *Az üzem egészségügyi, szociális és nemzetnevelési feladatainak megvalósítása* tehát elsősorban a *rátermett egyének* munkalehetőségeinek biztosításától függ.